

ATVĒRTĀS SABIEDRĪBAS INSTITŪTS
PIRMSIESTĀŠANĀS ES MONITORINGA PROGRAMMA

Pirmsiestāšanās
procesa ES
monitorings:

Minoritāšu aizsardzība

ZIŅOJUMS

LATVIJA

2001

Izdevējs

OPEN SOCIETY INSTITUTE

Oktober 6 u. 12
H-1051 Budapest
Hungary

400 West 59th Street
New York, NY 10019
USA

© OSI/EU Accession Monitoring Program, 2001
All rights reserved

EU ACCESSION MONITORING PROGRAM

Oktober 6 u. 12
H-1051 Budapest
Hungary

IZDEVUMS PIEEJAMS INTERNETĀ

<www.eumap.org>
<www.politika.lv>

Tulkojums no angļu valodas.
Izdevuma eksemplārus angļu valodā var pasūtīt:
Central European University Press
Nador u. 15
H-1051 Budapest
Hungary

Iespiests uz Xerox DocuTech. 2001. gada oktobris
Tirāža: 450 eks.

Saturs

Pateicības	5
Priekšvārds	9
Ievadvārdi	11
Minoritāšu aizsardzība pirmsiestāšanās procesā ES ...	13
Minoritāšu aizsardzība Latvijā	75

Pateicības

Atvērtās sabiedrības institūta Pirmsiestāšanās ES monitoringa programma izsaka pateicību visiem, kas veica pētniecības darbu un sagatavoja monitoringa ziņojumus. Galīgo atbildību par šo ziņojumu saturu uzņemas programma.*

Bulgārija	Krassimir Kanev	<i>Bulgārijas Helsinku komiteja</i>
Čehija	Eva Sobotka	<i>neatkarīgā konsultante</i>
Igaunija	Aleksei Semjonov	<i>Juridiskās informācijas centrs</i>
	Vadim Poleschuk	<i>Juridiskās informācijas centrs</i>
	Andrei Arjupin	<i>Juridiskās informācijas centrs</i>
Ungārija	Lilla Farkas	<i>Ungārijas Helsinku komiteja</i>
	Andras Kadar	<i>Ungārijas Helsinku komiteja</i>
	Marta Pardavi	<i>Ungārijas Helsinku komiteja</i>
Latvija	Boris Kolchanov	<i>"Baltic Insight"</i>
Lietuva	Agne Bajoriniene	<i>Lietuvas Cilvēktiesību centrs</i>
Polija	Beata Klimkevicz	<i>Krakovas universitāte</i>
	Andrzej Mirga	<i>Čigānu konsultatīvās padomes priekšsēdētājs, Etnisko attiecību projekts</i>
Rumānija	Monica Marcovei	<i>Rumānijas Helsinku komiteja</i>
Slovākija	Ina Zoon	<i>neatkarīgā konsultante</i>
Slovēnija	Tanja Peric	<i>Eiropas Čigānu tiesību centrs</i>
	Darja Zavirsek	<i>Ļubļanas universitāte</i>

Konsultatīvās padomes dalībnieki: Minoritāšu aizsardzība

Theo van Boven	<i>Māstrihtas universitāte</i>
Nicolae Gheorghe	<i>EDSO kontaktpersona čigānu un sinti jautājumos</i>
Yanko Grozev	<i>Bulgārijas Helsinku komiteja</i>
Monica Marcovei	<i>Rumānijas Helsinku komiteja</i>
Dimitrina Petrova	<i>Eiropas Čigānu tiesību centrs</i>
Boris Tsilevich	<i>“Minelres” projekta vadītājs</i>

Tāpat mēs gribētu pateikties visiem, kas recenzēja un komentēja šo ziņojumu projektus:

Gabriel Andreescu, Tatjana Avsec, Tanja Benigar, Toma Birmontiene, Arie Bloed, Barbora Bukovska, Claude Cahn, Savelina Danova, Andi Dobrush, Ondrej Gina, Morag Goodwin, Mall Hellam, Klara Hallik, Lauri Hannikainen, Jennifer Harris, Karel Holomek, Agnes Horvathova, Jan Hrubala, Columbus Igboanusi, Jenő Kaltenbach, Aksel Kirch, Vera Klopčič, Ferenc Koszeg, Roman Kristof, Agu Laius, Vylius Leonavicius, Neva Miklavcic Predan, Miroslav Mitrofanov, Florin Moisa, Nils Muiznieks, Eva Orsos, Danica Oslaj, Markus Pape, Peter Rado, Albert Julius Rostas, Rumyan Russinov, Cenek Ruzicka, Viktor Sekyt, Desislava Simeonova, Alenka Janko Spreizer, David Strupek, Jennifer Tanaka, Vita Terauda, Alan Trammell, Petr Uhl, Michal Vasecka, Raivo Vetik, Renate Weber, John Young, Jelka Zorn.

Vairākās kandidātvalstīs ASI organizēja arī apaļā galda diskusijas, lai uzklausītu ekspertu kritiku un viedokļus par šo ziņojumu projektiem. To dalībnieku vidū bija valdību, Komisijas delegāciju un pilsoniskās sabiedrības pārstāvji. Šo tikšanos dalībnieku saraksti ir Pirmsiestāšanās ES monitoringa programmas rīcībā, un tie ir pieejami interesentiem (<euaccession@osi.hu>).

Pirmsiestāšanās ES Monitoringa programma

Rachel Guglielmo	<i>programmas direktore</i>
Stephen Humphreys	<i>programmas koordinators</i>
James A. Goldston	<i>direktora vietnieks, Atvērtās sabiedrības institūts</i>
Andrea Gurrubi Watterson	<i>programmas asistente</i>

* Vārdiem un uzvārdiem šajā uzskaitījumā saglabāta izdevuma angļu oriģinālversijas rakstība.

Priekšvārds

Atvērtās sabiedrības institūta Pirmsiestāšanās ES monitoringa programma tika uzsākta 2000. gadā, lai veicinātu neatkarīgu tā procesa monitoringu, caur kuru Eiropas Savienība izskata iestāšanās pieteikumus no desmit Centrāleiropas un Austrumeiropas kandidātvalstīm. Programmas mērķis ir dot ieguldījumu šajā vēsturiskajā procesā, izstrādājot monitoringa ziņojumus kā papildinājumu tam novērtējumam, ko jau veic Eiropas Komisija, kā tas parādās ikgadējā Progresā ziņojumā par kandidātvalstu virzību uz atbilstību iestāšanās kritērijiem. Eiropas Savienības paplašināšana ir pozitīva attīstības tendence, un neatkarīgs monitorings ir viens no līdzekļiem, kā vairo tās labvēlīgos rezultātus gan kandidātvalstīs, gan arī pašā ES.

Saskaņā ar plašākiem Atvērtās sabiedrības institūta mērķiem programma veic monitoringu par atbilstību politiskajiem dalības kritērijiem, ko 1993. gadā Kopenhāgenā definēja Eiropas Padome:

Dalībai nepieciešams, lai kandidātvalsts būtu nodrošinājusi to institūciju stabilitāti, kas garantē demokrātiju, likuma varu un cieņu pret minoritātēm, kā arī to aizsardzību.

Lai noteiktu konkrētākas monitoringa jomas, programmas ietvaros tika analizēti progresā ziņojumi, lai apzinātu konkrētus politiskus kritērijus, ko bieži uzsvērusi pati Komisija: minoritāšu tiesības, tiesu varas neatkarība un korupcija. Monitorings tika uzsākts arī ceturtajā jomā, kas ir svarīga gan Komisijai, gan ASI: tās ir sieviešu un vīriešu vienlīdzīgas iespējas.

Monitoringa ziņojumus izstrādāja neatkarīgi eksperti un/ vai organizācijas katrā no desmit kandidātvalstīm, balstoties uz metodoloģiju, ko ASI izstrādājis ar starptautiskas konsultatīvas padomes palīdzību. Šī metodoloģija izmanto pastāvošos starptautiskos minoritāšu aizsardzības standartus, lai nodrošinātu attiecīgās likumdošanas, institūciju un prakses analīzes pamatprincipus kandidātvalstīs.

Kā plašāk skaidrots šajā dokumentā, nodaļas “Minoritāšu aizsardzība” ietvaros šajos ziņojumos tiek izmantota Komisijas pieeja, apskatot diskriminācijas novēršanu un minoritāšu tiesības, ieskaitot minoritāšu grupu pārstāvju tiesības saglabāt un izkopt savu identitāti, valodu un kultūru.

Programmas ziņojumi seko Komisijas 2000. gada progresa ziņojumiem, galveno uzmanību pievēršot krieviski runājošajai minoritātei Igaunijā un Latvijā un čigāniem Bulgārijā, Čehijā, Ungārijā, Lietuvā, Polijā, Rumānijā, Slovākijā un Slovēnijā. Vienas mazāk aizsargātas grupas atspoguļojums katrā no valstīm ir vērsts uz to, lai akcentētu šo minoritāšu normu vispārējo raksturu visā Eiropā.

Katru ziņojumu projekta stadijā recenzēja attiecīgās valsts eksperts un starptautiskā konsultatīvā padome. Pēc tam astoņās no desmit kandidātvalstīm tika organizētas apaļā galda diskusijas, lai uzklautu valdības amatpersonu, pilsoniskās sabiedrības organizāciju, tiesu sistēmas pārstāvju, kā arī pašas Komisijas kritiku. Gadījumos, kad šādu apaļā galda diskusiju noorganizēt nebija iespējams, projektus izsūtīja pa pastu, lai saņemtu komentārus. Ziņojuma pēdējā versija tika būtiski rediģēta, ņemot vērā šī procesa laikā saņemtās piezīmes un kritiku. Programma uzņemas pilnīgu redakcionālu atbildību par šo galīgo versiju saturu.

Ievadvārdi

2000. gada 12. jūlijā man kopā ar profesoru Johenu Frovainu un doktoru Marselino Orehu tika uzdots, *“balstoties uz vispusīgu analīzi, sniegt ziņojumu par Austrijas valdības uzticību Eiropas kopējām vērtībām, īpaši attiecībā uz minoritāšu, bēgļu un imigrantu tiesībām un Austrijas Brīvības partijas politisko evolūciju.”* Šis projekts līdz ar visiem tā strīdīgajiem elementiem kļuva par unikālu projektu Eiropas Savienības vēsturē. Tas pierādīja, ka ES ir ne tikai ekonomiska vienība un ka tādi kopējie principi kā demokrātija, cilvēktiesību ievērošana un likuma vara ir būtiski tālākajai integrācijai.

Eiropas Savienības 14 dalībvalstu pieņemtās sankcijas pret Austriju padziļināja izpratni par kopējo eiropisko vērtību, tajā skaitā minoritāšu tiesību svarīgumu ne tikai Austrijā, bet arī citās ES dalībvalstīs un kandidātvalstīs, kā arī mudināja Austrijas valdību un pilsoniskās sabiedrības locekļus aizstāvēt pamattiesības. Taču, ja šīs sankcijas tiktu pielietotas vēl ilgāk, tās radītu nevēlamas sekas, un tādēļ tās vajadzēja izbeigt.

Kaut arī mūsu ziņojums palīdzēja atrisināt politisku krīzi, tā mērķis bija plašāks – veicināt diskusiju par minoritāšu tiesībām un līdzekļiem, kā nepieļaut vai labot šo tiesību pārkāpumus. Mēs cerējām, ka ES skaidri paudīs nostāju, ka Eiropas standarti vienlīdz lielā mērā attiecas uz pašreizējām un nākamajām ES dalībvalstīm un ka tas palīdzēs izstrādāt mehānismu, kā regulāri uzraudzīt situāciju ES.

Pirmsiestāšanās process ES ir radījis virkni pozitīvu pārmaiņu kandidātvalstīs. Atvērtās sabiedrības institūta Pirmsiestāšanās ES monitoringa programma ir sagatavojusi pamatīgus ziņojumus par četriem jautājumiem, kas ir būtiski attiecībā uz ES paplašināšanas politiskajiem kritērijiem: minoritāšu aizsardzību, tiesu varas neatkarību, sieviešu un vīriešu iespēju līdztiesību un korupcijas izskaušanu.

Es priecājos par iespēju rakstīt ievadvārdus ziņojumu sērijai par minoritāšu aizsardzību desmit ES kandidātvalstīs Centrālajā un Austrumeiropā. Pilnībā piekritu šo ziņojumu secinājumiem un viedoklim, ka pirmsiestāšanās process kā reformu katalizators būtu izmantojams vēl vairāk.

Eiropas Savienībai ir skaidrāk jānoformulē tie standarti, kuri jāievēro gan kandidātvalstīm, gan ES dalībvalstīm, lai tās atbilstu politiskajiem kritērijiem attiecībā uz minoritāšu aizsardzību. Tajā pašā laikā kandidātvalstu valdībām ir jādemonstrē sava apņēmība tos realizēt, izstrādājot un ieviešot stabilu politiku attiecībā uz minoritāšu

tiesībām. Minoritātes un citus pilsoniskās sabiedrības pārstāvjus vajag iesaistīt šādas politikas izstrādāšanā, ieviešanā un novērtēšanā. Ignorēt minoritāšu aizsardzību ir tas pats, kas ignorēt vulkānu. Tā spriedze, kas slēpjas minoritāšu politiskajā, kultūras un ekonomiskajā dzīvē, bieži vien paliek nepamanīta, līdz izvirdums iznes to virspusē. Integrācijas process ir Eiropai dota iespēja konstruktīvi pievērsties šai spriedzei un mazināt to visā kontinentā.

Martti Ahtisaari
Prezidents